ئسرا، ساتى قويۇ ما، الده تاس لاقترۇ ما

ـ امەريكا قۇراما شتاتتارىندا‌عى كەيىپ ساياساتپازداردىڭ "قولاينا جاقسا قولداناتىن، قولاينا جاقپاسا تاستايتىن" شنايى كەيپ ـ كەسپىرىن جىعا تانىق

□ جۇڭ شىڭ

"تۇتىنۇشلاردى قورعاۋدىڭ ەڭ ئونەمدى ئادىسى ەل نىشىندەگى ەركىن باسەكە جانە كۇللى دۇنيەنىڭ تۇكپىر ـ تۇكپىرىنە جەتەتىن ەركىن ساۋدا". نوبەل ەكونوميكا سىيلىعىنىڭ يەگەرى، امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ەكونوميسى فريدماننىڭ وسى ئىبىر ايگىلى ئسوزى كەزەكتە تولعانتارلىق تەرەڭ مانگە يە بولىپ وتىر.

ساۋدا سەلبەستىگى ەكى جاقتى دا يگىلىككە كەنەلتەدى، ساۋدا قاقتىعىسىندا ەشكىم جەڭىستىك المايدى، بۇل دۇنيە ئجۇزى تاريحى الدەقاشان سان قايتارا دالەلدەگەن قيسىن. الايدا، امەريكا قۇراما شتاتتارىندا‌عى كەيىپ ساياساتپازدار ەكونوميكالىق زاڭدىلىقتى بۇكىلدەي قايىرىپ قويىپ، جۇڭگو مەن امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ەكونوميكا ـ ساۋدا قۇرىلىمى جوعارى دەڭگەيدە ئبىرىن ـ ئبىرى تولىقتايتىن، مۇددەلەرى تەرەڭ توعىسقان نەگىزگى شىندىقتان بۇكىلدەي بەت بۇرىپ، الدىمەن "امەريكا قۇراما شتاتتارى زيان تارتىپ جاتىر ئپاتۇاسىن" كولدەنەڭ تارتىپ، "جۇڭگومەن ارادا‌عى ساۋدادا ئبىز جىلىنا 500 ميلليارد دولار زيان تارتىپ جاتىرمىز" دەپ جار سالىپ، "جۇڭگو ەكسپورتىنىڭ ارتۇى امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ورتا، باتىس بولىگىندەگى ونەركاسىپ وڭىرلەرىن قاڭىراتىپ كەتتى"، "امەريكا قۇراما شتاتتارى جاساۋ كاسىبىندەگى ميلليوندا‌عان جۇمىس ورنىنان ايرىلدى" دەپ بايبالام سالدى؛ نزىنشە تا‌عى "كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋ پايدالى ئپاتۇاسىن" ويدان شعارىپ، "بۇدان كەيىن ئبىز جۇڭگودان نەشە ئجۇز ميلليارد دولار كەدەن سالعىن الاتىن بولامىز" دەپ وزەلەنىپ، كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋ امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ەكونوميكاسى مەن حالقىنىڭ يگىلىگى ئۇشىن جاقسى ئىس دەپ داۋرىقتى. ئسويتىپ، حالقتىڭ ىرىس ـ قۇتىن ساقتاۋ، حالقتىڭ يگىلىگىن مولايتۇ وسى ساياساتپازداردىڭ ساۋدا جاڭجالىن قوزعاۋىنىڭ "ورىندى سەبەبى"نە، كەدەن باجىسىنىڭ اڭگىر تاياعىن قوقاڭداتىپ قول جەتكىزگەن "جەڭىستى ناتيجەسى"نە اينالدى.

ئبراق شىندىق، شىندا، وسىلاي ما؟

اسپاننان ەشقاشان ماي شەلپەك جاۋمايدى. بازار ەكونوميكاسى شارتىندا، ەشكىم دە زورلىقپەن، كۇشپەن تارتىپ الا المايدى. كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋ "مەملەكەتىمىزگە نەعۇرلىم كوپ بايلىق اكەلەدى، بۇل ئتىپتى ئداستۇرلى تىپتەگى تاڭ قالارلىق ايىرباسىتاردان دا اسىپ تۇسەدى" دەگەن ئپاتۇا ئوزىن ـ ئوزى الداعاننان باسقا دانەڭە ەمەس؛ كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋ امەريكا قۇراما شتاتتارى حالقىنىڭ ىرىس ـ قۇتىن مولايتادى دەگەن ئپاتۇا قۇر قيالدان تۇعان جالعان ەلەس قانا. جۇبقتا نيۇ ـ يورك فەدەراتسيالىق قور بانكەسى ئبىر زەرتتەۋ مالىمەتىن جاريالاپ، مىنانى ەسكەرتتى: "جوعارىلاتىلعان وسى كەدەن باجىسى وراسان زور ەكونوميكالىق بۇرمالانۇعا ۇرىندىرۇى مۇمكىن، سوندداي ـ اق امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ كەدەن باجىسى تابىسىنىڭ ازايۇىنا اپارىپ سوعادى. ەرەكشە جوعارى باجى شاماسى كەدەن باجىسى تابىسىنىڭ تومەندەۋىنە اپارىپ سوعۇى نقتيمال، ويتكەنى يمپورت ەتۇشىلەر كەدەن باجىسى ۇستەمەلەپ سالىنعان مەملەكەتتەن تاۋار يمپورت ەتۇدى توقتاتىپ، سول تاۋاردى باسقا مەملەكەتتەگى (ونىمدىلىگى ئبىرشاما تومەن) وندىرۇشىلەردەن يمپورت ەتۇدى قاراستىرادى".

سانىاق دەرەكتەرىندە كورسەتۇىلىنشە، كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋدىڭ ناتيجەسىندە امەريكا قۇراما شتاتتارىندا‌عى تۇتىنۇشلار مەن يمپورت ەتۇشىلەر بىلتىر اي ساين 4 ميلليارد 400 ميلليون دولار زيان تارتقان، سونىمەن بىرگە، امەريكا قۇراما شتاتتارى العان كەدەن باجىسى تابىسى "يمپورتتىق تاۋارلاردى ساتىپ العان تۇتىنۇشلاردىڭ تارتقان زيانىنىڭ ورنىن تولتىرۇعا جەتپەيدى" ەكەن. كەرەك دەسەڭىز، اق سارايى مەملەكەتتىك ەكونوميكا كوميتەتىنىڭ مەڭگەرۇشىسى كۇدلوۇدىڭ دا جۇڭگولتقار امەريكا قۇراما شتاتتارىنا وتكىزگەن تاۋارلارى ئۇشىن تىكەلەي كەدەن باجىسىن تولەگەن جوق، جۇڭگو مەن امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ەكەۋى دە كەدەن باجىسى سەبەبىنەن زيان تارتتى دەپ اشق مويندا‌ماسىنا شارا‌سى قالمادى.

كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋدى "حالىق تۇرمىسىن قورعاۋ" دەۋ ئتىپتى بارىپ تۇرعان قيسىنسىزدىق. «ۋاللـ ستريت گازەتى» بىلاي دەپ اتاپ كورسەتتى: اناعۇرلىم جوعارى كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋ امەريكا قۇراما شتاتتارىندا‌عى جاي تۇتىنۇشىلارعا وراسان زور نقپال جاسايدى، سەبەبى ول ئبىر ـ سىپىرا تۇتىنۇ تاۋارلارىنا سايادى، ناتيجەسىندە تۇتىنۇشىلار اناعۇرلىم جوعارى باعا ئدوپ كەلەدى. ئتىپتى انعىراق ايتار بولساق، چيكاگو داشۇەسى مەن امەريكا قۇراما شتاتتارى فەدەراتسيالىق قور كومەتەتىنىڭ ئبىر بىرلەسكەن زەرتتەۋىندە، زەرتتەۋشىلەر "كىر جۇۋ ماشينانىڭ مىسالىمەن" كەدەن باجىسىنىڭ جوعارىلاۋىنىڭ تۇتىنۇ تاۋارلارىنا جاسايتىن نقپالىن دالەلدەپتى. ناتيجەسىندە 2018 ـ جىلى 1 ـ ايدا امەريكا قۇراما شتاتتارى يمپورتتىق كىر جۇۋ ماشينالارىنا كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ سالعاننان بەرى، كىر جۇۋ ماشينىسىنىڭ ورتاشا باعاسى 12% ئوسىپ، امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ تۇتىنۇشىلارىنىڭ جىلىنا كىر جۇۋ ماشينىسى مەن كەپتىرۇ ماشينىسىنا جۇمسايتىن شعىنى ئبىر ميلليارد 500 ميلليون دولار كوبەيىپ، كىر جۇۋ ماشينىسىنىڭ اربىرەۋى ئۇشىن 86 دولار ارتىق، كەپتىرۇ ماشينىسىنىڭ اربىرەۋى ئۇشىن 92 دولار ارتىق جۇمسايتىن بولعان. امەريكا قۇراما شتاتتارى جاق ۇستەمەلەپ سالعان كەدەن باجىسى اقىر ـ ياعىندا ەل نىشىندەگى يمپورت ەتۇشىلەر، تولايىم ساتۇشىلار، بولشەك ساتۇشىلار ارقىلى امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ تۇتىنۇشىلارىنىڭ مويننا ارتىلادى. تەك بۇل عانا ەمەس، امەريكا قۇراما شتاتتارىندا‌عى 150 نەشە ساۋدا قوعامىنا ۇاكىل بولاتىن "كەدەن باجىسى امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ وزەكتى وڭىرىنە زالال كەلتىرەدى" ۇيىمىنىڭ مولشەرلەۋىنشە، كەدەن باجىسىن 25%كە كوتەرۇ امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ميلليونعا جۇتىق جۇمىس ورنىنا زيان جەتكىزەدى، سوندداي ـ اق فينانس بازارىنىڭ تولقۇىن كۇشەيتەدى ەكەن. توقسان اۇىز ئسوزدىڭ توبىقتاي ئتۇينى، كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ سالۇ امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ادامدارىنا "جاقسىلىق اكەلەمەيدى"، قايتا "ۇرەيلى ئتۇس" بولىپ تيەدى، كەدەن باجىسىنىڭ "بوداۋىن بەرەتىندەر" اينالىپ كەلگەندە تا‌عى سول امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ تۇتىنۇشىلارى مەن كاسىپورىن سالاسى بولادى.

تالاسسز شىندىق الدىندا، كۇشتى قارسى ئۇن نىشىندە امەريكا قۇراما شتاتتارىندا‌عى كەيىپ ساياساتپازدار دا جالتارۇعا ئماجبۇر بولىپ، ايتىلمىش "قىسقا مەرزىمدە قيىن تيگەنىمەن، ۇزاق مەرزىمدە ئبىز جەڭەمىز" دەگەندى تاۋىپ، ەكونوميكا ـ ساۋدا قاقتىعىسىن ۇشقىترۇعا سىلتاۋ نزدەۋىن جالعاستىرا ئتۇستى. الايدا، بۇل امەريكا قۇراما شتاتتارى حالقىنا قىسقا مەرزىمدە قالايدا قيىن تيەتىنى بەلگىلى، ئبىراق ۇزاق مەرزىمدە دە جەڭە قويۇى ەكىتالاي. امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ بۇرشاق ەگىنشىلەرىن مىسالعا الساق، ولار سويا بۇرشاقتان ەندى قانشا ەگەمىز، قامبادا ساقتاۋلى سويا بۇرشاقتى تومەن باعامەن ساتىپ جىبەرۇىمىز كەرەك پە دەگەن قىنجىلىستارعا ئدوپ كەلۇمەن بىرگە، جۇڭگو بازارىنان ايرىلىپ قالۇ سوققىسىنا ۇشىراۋى دا ابدەن مۇمكىن. ولاردىڭ سوزىمەن ايتقاندا، "40 جىلدا ارەڭ قولعا كەلتىرگەن بازار"دان ەندى ايرىلىپ قالسا، قاشان قايتا قولعا كەلتىرەرى بەلگىسىز ەدى.

كەزەكتە جۇڭگو مەن امەريكا قۇراما شتاتتارى ەكى ەلدىڭ سەلبەستىگى اۇىق ـ اۇىق قاجالىس پەن الاۋزدىققا جول بەرىپ جاتسا دا، جۇڭگو مەن امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ئار سالاداعى سەلبەستىگىنىڭ كەڭدىگى مەن تەرەڭدىگى تاريحتا‌عى ئارقاندداي كەزدەگىدەن دە اسىپ ئتۇستى. بۇل جۇڭگو مەن امەريكا قۇراما شتاتتارى ەكى ەلدىڭ سەلبەسپ تەڭ يگىلىكتەنىپ، ئداۋىر اعىمنا ساي كەلۇى ەكى ەل حالقىنىڭ جانە دۇنيە جۇزىندەگى ئار ەل حالقىنىڭ ئتۇبىرلى مۇددەسىنە ۇيلەسەتىندىگىن تۇسىندىرەدى. كەرىسىنشە بولاندا، ەگەر ئوزىنىڭ جەكە مۇددەسىن عانا كوزدەپ، اعىمعا قارسى جۇرەمىن دەپ قاسارىسسا، وندا ونىڭ ناتيجەسى وزگەگە زياندى، وزىنە دە پايداسىز بولىپ شىعادى. ۇلى بريتانيانىڭ «گۇارديان گازەتىنىڭ» ئداپ باسىپ اتاپ كورسەتكەنىندەي: جۇڭگومەن ساۋدا شايقاسى امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ دەرلىك ئار سالاسىنا زيان جەتكىزدى، دەرلىك ەشقاندداي جەڭىستىك الۇشى بولمادى. كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋ استە "ساتى" قويۇ ەمەس، "تاس لاقترۇ" سانالادى. ۇاقىتتىڭ وتۇىمەن دۇنيە ئجۇزى حالقى بولسىن، الده امەريكا قۇراما شتاتتارى حالقى بولسىن، بارلىعى دا بۇل ئتۇيىندى ونان ارى ايقىن تانىپ كەلەدى.

(شينحۇا اگەنتتىگىنىڭ 6 ـ ايدىڭ 8 ـ كۇنى بەيجىڭنەن بەرگەن حابارى)

رايونىمىزدا جەرگىلىكتى ورىندا وندىرىلگەن تۇڭعىش توپتاعى 75 قۇلتەمىر پايدالانۇعا بەرىلدى

6 ـ ايدىڭ 10 ـ كۇنى ئۇرىمجى ەكونوميكالىق، تەحنيكالىق اشۇ رايونى (توۇتۇنحى رايونى) ۇيتاي سارايىندا شينجياڭ چۇاڭزى قۇلتەمىر علىم ـ تەحنيكا شەكتى سەرىكتەستىگىنىڭ ينجەنەرى قۇلتەمىر "چۇاڭچۇاڭ"دى سناقتان وتكىزدى.

سول كۇنى وسى سەرىكتەستىك وندىرگەن 75 جاساندى زەردەلى قۇلتەمىر ەكونوميكالىق، تەحنيكالىق اشۇ رايونىنىڭ (توۇتۇنحى رايونى) ۇكىمەتتىك دستەرگە قىزمەت وتەۋ، الەۋمەتتىك اۇماق، مەكتەپ سياقتى ورىندارعا رەسمي تاپسىرىپ بەرىلدى، بۇل ئۇرىمجى ەكونوميكالىق، تەحنيكالىق اشۇ رايونى (توۇتۇنحى رايونى) مەملەكەت دارەجەلى جاساندى زەردەلى قۇلتەمىردى پايدالانۇدان ۇلگى كورسەتۇ اۇماعىنىڭ رەسمي دسكە قوسىلعانىن كورسەتەدى.

□ سۇرەتتى ئتىلشىمىز **شيە لۇڭ** تۇسىرگەن

ئتىپتى دە كوپ مازمۇندى كور. مەكتى بولساڭز، ەكى ولشەمدى كودتى سكانەرلەڭز

زۇلتىڭ گۇلدەنۇى جولىندا . ەرجۇرەك قۇربانداردىڭ شەجىرەسى

بەسىنشى ۇرپاق گىدا كەگەن: قارلى ۇستىرتتەگى وتانشىل قاھارمان

شينحۇا اگەنتتىگىنىڭ 6 ـ ايدىڭ 4 ـ كۇنى چىڭدۇدان بەرگەن حابارى (ئتىلشى كاڭ جينچيان). 5 ـ ايدا‌عى چۇانشي ئۇستىرتى، اسقار تاۋلارىنىڭ قارى كەتە قويماعان. سچۇاننىڭ گانزى زاڭزۇ اۋتونوميالى وبلىسى گانزى اۋدان قالاشعىندا اۋماعى 10 مىڭ شارشى مەترەدەن اساتىن ەسكەرتكىش سارايى سالىناتىنى بوي كوتەرىپ تۇر، بۇل ارادا "قارلى القاپتىڭ ۇلانى" ـــ بەسىنشى ۇرپاق گىدا كەگەننىڭ قىزىل ارميا‌عا كومەك بەرىپ، وتاندى قىزۇ سۇيگەن، توڭكەرىس ئۇشىن، وتان ئۇشىن قۇربان بولعان اسەرلى دستەرى دەستەلىككە الىنعان. حانزۇ ـ زاڭزۇ باۋىرلاستار ۇزاق ۋاقىتتار بويى جىرلاپ كەلگەن وسى ئبىر ۇلتتار ىنتىماعىنىڭ جىرى ۇرپاقتان ـ ۇرپاققا جالعاسىپ كەلەدى.

بەسىنشى ۇرپاق گىدا كەگەن 1903 ـ جىلى گانزى اۋدانى بايلىي اۋىلى دىشيدي قىستاعىندا كەدەي ەگىنشى وتباسىندا دۇنيەگە كەلگەن. 7 جاسىندا گانزى بايلىي بۇتحاناسىنىڭ كەگەنى بولىپ تۇراقتانىپ، 17 جاسىندا لحاسادا‌عى گاندان بۇتحاناسىنا بارىپ نوم ۇيرەنەدى، 8 جىلدان كەيىن "لارىمبا" كەپشي اتا‌عىن الادى ئارى اۋىلىنا قايتىپ كەلىپ بايلىي بۇتحاناسىنىڭ باسقارۇشىسى بولادى.

بەسىنشى ۇرپاق گىدا كەگەن ئادىل، اق كوڭىل بولىپ، كەدەي بۇقاراعا كومەكتەسۇدى ۇناتاتىندىقتان، شيزاڭ وڭىرىندەگى بۇقارانىڭ تەرەڭ قۇرمەتى مەن سۇيىسپەنشىلىگىنە بولەنگەن. 1936 ـ جىلى كوكتەمدە قىزىل ارميا ۇزاق جورىق جاساپ شيزاڭ وڭىرىنە كەلەدى، گومىنداڭ كەرتارتپاشىلارى قىزىل ارميانىڭ سولتۇستىككە اتتانۇىن بوگەۋ ئۇشىن، كومۇنيستىك پارتيا مەن قىزىل ارميا جوننىدە ورشەلەنە وسەك ـ ايىاق تاراتىپ، جالا جاۋىپ، شيزاڭ وڭىرىندەگى بۇقاراعا قىزىل ارميانى ازىق ـ تۇلىك جانە جەم ـ شوپپەن قامداماۋ جوننىدە حابارلاندىرۇ تاراتىپ، قىزىل ارميا‌عا كومەكتەسۇگە تيىم سالىپ، قىزىل ارميانى تىعىرىققا تىرەمەكشى بولادى.

قىزىل ارميا گانزىعا جەتكەننەن كەيىن، زاڭزۇ حالقىنىڭ ئدىني سەنىمى مەن سالت ـ سانا‌سىنا قۇرمەت ەتىپ، ارميا جەتكەن جەردىڭ بارىندە تارتىپكە قاتاڭ بويسۇنىپ، ەل ـ جۇرتتىڭ ىنە ـ ساباق جىبىنە دە تيسپەيدى. قىزىل ارميانىڭ ارەكەتىن كوزىمەن كورگەن بەسىنشى ۇرپاق گىدا كەگەن بۇل حالققا باقىت اكەلەتىن اسكەرى قوسىن ەكەن دەپ تانىپ، قىزىل ارميا‌عا جاقنداسۇعا بەل بايلايدى. ول ئوزىنىڭ ەرەكشە سالاۋاتى ارقىلى شيزاڭ وڭىرىندەگى حالقتى قىزىل ارميا‌عا ازىق ـ تۇلىك، جەم ـ ئشوپ دايىندا‌ۋعا، قىزىل ارميا‌عا كومەكتەسۇگە باستاۋ مەن بىرگە، بار كۇشىن ايا‌ماي بۇقارا‌عا پارتيا مەن قىزىل ارميانىڭ ساياسات دارىپتەمەسىن ۇگىتتەيدى. ونىڭ باستاماشىلدىعىندا، كوپتەگەن زاڭزۇ باۋىرلاستار كۇدىك ـ كۇمانىنان ارىلىپ، مەكەندەرىنە قايتىپ كەلىپ قىزىل ارميا‌عا اۋدارماشى، جول باستاۋشى، جارالانعاندارىنا قۇتقارۇشى سياقتى جۇمىستاردى دستەپ بەرىپ، توڭكەرىس دستەرى ئۇشىن ماڭىزدى ۇلەس قوسادى.

بەسىنشى ۇرپاق گىدا كەگەننىڭ قىزىل ارميانى قولداپ ـ قۇاتتا‌عان ارەكەتى قىزىل ارميانىڭ جوعارى دارەجەلى باسشىلارىنىڭ نازارىن اۋدارادى، باس قولباسشى جۇ دى بايلىي بۇتحاناسنا ئوزى كەلىپ، بۇددا ئدىنى سالاسىندا‌عى وسى اشق ويلى قايراتكەرگە امانداسادى، نەشە رەتكى نقلاستى اڭگىمەلەسۇ ارقىلى ول قىزىل ارميا مەن توڭكەرىس دستەرىن نشكەرىلەي ئتۇسىنىپ، ئوزىنىڭ كومۇنيستىك پارتيا‌عا سەنۇ، توڭكەرىستى ماڭگى قولداپ ـ قۇاتتاۋ سەنىمىن بەكەمدەيدى ئارى قىزىل ارميامەن تەرەڭ دوستىق ورناتادى. سودان باستاپ بەسىنشى ۇرپاق گىدا كەگەن قىزىل ارميا‌عا كومەكتەسۇ قيىنعا تۇسىپ، ەكى ئتىپتى دە ەلسىزدەنۇ كەزىندە ات سالىسادى.

بەسىنشى ۇرپاق گىدا كەگەننىڭ سۇرەتى

□ شينحۇا اگەنتتىگىنىڭ تاراتقان

1936 ـ جىلى 7 ـ ايدا قىزىل ارميا سولتۇستىككە اتتانعاننان كەيىن، گومىنداڭ مەن كەرتارتپا تۇسىلار قايتا تاپ بەرىپ، ساحارانى قارا تۇنەك تورلايدى. جۇڭحۇا سوۋەتتىك بوبا ۇكىمەتىنىڭ قۇرامىنداعىلار مەن بەلسەندىلەر قىرعىنادى، قىزىل ارميا اتتانىپ كەتكەن سوڭ، ەكى جىلدا ئتىپتى ئىس دەپ داۋرىقتى. ئسويتىپ، حالقتىڭ ىرىس ـ قۇتىن ساقتاۋ، حالقتىڭ يگىلىگىن مولايتۇ وسى ساياساتپازداردىڭ ساۋدا جاڭجالىن قوزعاۋىنىڭ "ورىندى سەبەبى"نە، كەدەن باجىسىنىڭ اڭگىر تاياعىن قوقاڭداتىپ قول جەتكىزگەن "جەڭىستى ناتيجەسى"نە اينالدى.

ئبراق شىندىق، شىندا، وسىلاي ما؟

اسپاننان ەشقاشان ماي شەلپەك جاۋمايدى. بازار ەكونوميكاسى شارتىندا، ەشكىم دە زورلىقپەن، كۇشپەن تارتىپ الا المايدى. كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋ "مەملەكەتىمىزگە نەعۇرلىم كوپ بايلىق اكەلەدى، بۇل ئتىپتى ئداستۇرلى تىپتەگى تاڭ قالارلىق ايىرباسىتاردان دا اسىپ تۇسەدى" دەگەن ئپاتۇا ئوزىن ـ ئوزى الداعاننان باسقا دانەڭە ەمەس؛ كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋ امەريكا قۇراما شتاتتارى حالقىنىڭ ىرىس ـ قۇتىن مولايتادى دەگەن ئپاتۇا قۇر قيالدان تۇعان جالعان ەلەس قانا. جۇبقتا نيۇ ـ يورك فەدەراتسيالىق قور بانكەسى ئبىر زەرتتەۋ مالىمەتىن جاريالاپ، مىنانى ەسكەرتتى: "جوعارىلاتىلعان وسى كەدەن باجىسى وراسان زور ەكونوميكالىق بۇرمالانۇعا ۇرىندىرۇى مۇمكىن، سوندداي ـ اق امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ كەدەن باجىسى تابىسىنىڭ ازايۇىنا اپارىپ سوعادى. ەرەكشە جوعارى باجى شاماسى كەدەن باجىسى تابىسىنىڭ تومەندەۋىنە اپارىپ سوعۇى نقتيمال، ويتكەنى يمپورت ەتۇشىلەر كەدەن باجىسى ۇستەمەلەپ سالىنعان مەملەكەتتەن تاۋار يمپورت ەتۇدى توقتاتىپ، سول تاۋاردى باسقا مەملەكەتتەگى (ونىمدىلىگى ئبىرشاما تومەن) وندىرۇشىلەردەن يمپورت ەتۇدى قاراستىرادى".

سانىاق دەرەكتەرىندە كورسەتۇىلىنشە، كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋدىڭ ناتيجەسىندە امەريكا قۇراما شتاتتارىندا‌عى تۇتىنۇشلار مەن يمپورت ەتۇشىلەر بىلتىر اي ساين 4 ميلليارد 400 ميلليون دولار زيان تارتقان، سونىمەن بىرگە، امەريكا قۇراما شتاتتارى العان كەدەن باجىسى تابىسى "يمپورتتىق تاۋارلاردى ساتىپ العان تۇتىنۇشلاردىڭ تارتقان زيانىنىڭ ورنىن تولتىرۇعا جەتپەيدى" ەكەن. كەرەك دەسەڭىز، اق سارايى مەملەكەتتىك ەكونوميكا كوميتەتىنىڭ مەڭگەرۇشىسى كۇدلوۇدىڭ دا جۇڭگولتقار امەريكا قۇراما شتاتتارىنا وتكىزگەن تاۋارلارى ئۇشىن تىكەلەي كەدەن باجىسىن تولەگەن جوق، جۇڭگو مەن امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ەكەۋى دە كەدەن باجىسى سەبەبىنەن زيان تارتتى دەپ اشق مويندا‌ماسىنا شارا‌سى قالمادى.

كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋدى "حالىق تۇرمىسىن قورعاۋ" دەۋ ئتىپتى بارىپ تۇرعان قيسىنسىزدىق. «ۋاللـ ستريت گازەتى» بىلاي دەپ اتاپ كورسەتتى: اناعۇرلىم جوعارى كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋ امەريكا قۇراما شتاتتارىندا‌عى جاي تۇتىنۇشىلارعا وراسان زور نقپال جاسايدى، سەبەبى ول ئبىر ـ سىپىرا تۇتىنۇ تاۋارلارىنا سايادى، ناتيجەسىندە تۇتىنۇشىلار اناعۇرلىم جوعارى باعا ئدوپ كەلەدى. ئتىپتى انعىراق ايتار بولساق، چيكاگو داشۇەسى مەن امەريكا قۇراما شتاتتارى فەدەراتسيالىق قور كومەتەتىنىڭ ئبىر بىرلەسكەن زەرتتەۋىندە، زەرتتەۋشىلەر "كىر جۇۋ ماشينانىڭ مىسالىمەن" كەدەن باجىسىنىڭ جوعارىلاۋىنىڭ تۇتىنۇ تاۋارلارىنا جاسايتىن نقپالىن دالەلدەپتى. ناتيجەسىندە 2018 ـ جىلى 1 ـ ايدا امەريكا قۇراما شتاتتارى يمپورتتىق كىر جۇۋ ماشينالارىنا كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ سالعاننان بەرى، كىر جۇۋ ماشينىسىنىڭ ورتاشا باعاسى 12% ئوسىپ، امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ تۇتىنۇشىلارىنىڭ جىلىنا كىر جۇۋ ماشينىسى مەن كەپتىرۇ ماشينىسىنا جۇمسايتىن شعىنى ئبىر ميلليارد 500 ميلليون دولار كوبەيىپ، كىر جۇۋ ماشينىسىنىڭ اربىرەۋى ئۇشىن 86 دولار ارتىق، كەپتىرۇ ماشينىسىنىڭ اربىرەۋى ئۇشىن 92 دولار ارتىق جۇمسايتىن بولعان. امەريكا قۇراما شتاتتارى جاق ۇستەمەلەپ سالعان كەدەن باجىسى اقىر ـ ياعىندا ەل نىشىندەگى يمپورت ەتۇشىلەر، تولايىم ساتۇشىلار، بولشەك ساتۇشىلار ارقىلى امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ تۇتىنۇشىلارىنىڭ مويننا ارتىلادى. تەك بۇل عانا ەمەس، امەريكا قۇراما شتاتتارىندا‌عى 150 نەشە ساۋدا قوعامىنا ۇاكىل بولاتىن "كەدەن باجىسى امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ وزەكتى وڭىرىنە زالال كەلتىرەدى" ۇيىمىنىڭ مولشەرلەۋىنشە، كەدەن باجىسىن 25%كە كوتەرۇ امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ميلليونعا جۇتىق جۇمىس ورنىنا زيان جەتكىزەدى، سوندداي ـ اق فينانس بازارىنىڭ تولقۇىن كۇشەيتەدى ەكەن. توقسان اۇىز ئسوزدىڭ توبىقتاي ئتۇينى، كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ سالۇ امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ادامدارىنا "جاقسىلىق اكەلەمەيدى"، قايتا "ۇرەيلى ئتۇس" بولىپ تيەدى، كەدەن باجىسىنىڭ "بوداۋىن بەرەتىندەر" اينالىپ كەلگەندە تا‌عى سول امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ تۇتىنۇشىلارى مەن كاسىپورىن سالاسى بولادى.

تالاسسز شىندىق الدىندا، كۇشتى قارسى ئۇن نىشىندە امەريكا قۇراما شتاتتارىندا‌عى كەيىپ ساياساتپازدار دا جالتارۇعا ئماجبۇر بولىپ، ايتىلمىش "قىسقا مەرزىمدە قيىن تيگەنىمەن، ۇزاق مەرزىمدە ئبىز جەڭەمىز" دەگەندى تاۋىپ، ەكونوميكا ـ ساۋدا قاقتىعىسىن ۇشقىترۇعا سىلتاۋ نزدەۋىن جالعاستىرا ئتۇستى. الايدا، بۇل امەريكا قۇراما شتاتتارى حالقىنا قىسقا مەرزىمدە قالايدا قيىن تيەتىنى بەلگىلى، ئبىراق ۇزاق مەرزىمدە دە جەڭە قويۇى ەكىتالاي. امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ بۇرشاق ەگىنشىلەرىن مىسالعا الساق، ولار سويا بۇرشاقتان ەندى قانشا ەگەمىز، قامبادا ساقتاۋلى سويا بۇرشاقتى تومەن باعامەن ساتىپ جىبەرۇىمىز كەرەك پە دەگەن قىنجىلىستارعا ئدوپ كەلۇمەن بىرگە، جۇڭگو بازارىنان ايرىلىپ قالۇ سوققىسىنا ۇشىراۋى دا ابدەن مۇمكىن. ولاردىڭ سوزىمەن ايتقاندا، "40 جىلدا ارەڭ قولعا كەلتىرگەن بازار"دان ەندى ايرىلىپ قالسا، قاشان قايتا قولعا كەلتىرەرى بەلگىسىز ەدى.

كەزەكتە جۇڭگو مەن امەريكا قۇراما شتاتتارى ەكى ەلدىڭ سەلبەستىگى اۇىق ـ اۇىق قاجالىس پەن الاۋزدىققا جول بەرىپ جاتسا دا، جۇڭگو مەن امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ئار سالاداعى سەلبەستىگىنىڭ كەڭدىگى مەن تەرەڭدىگى تاريحتا‌عى ئارقاندداي كەزدەگىدەن دە اسىپ ئتۇستى. بۇل جۇڭگو مەن امەريكا قۇراما شتاتتارى ەكى ەلدىڭ سەلبەسپ تەڭ يگىلىكتەنىپ، ئداۋىر اعىمنا ساي كەلۇى ەكى ەل حالقىنىڭ جانە دۇنيە جۇزىندەگى ئار ەل حالقىنىڭ ئتۇبىرلى مۇددەسىنە ۇيلەسەتىندىگىن تۇسىندىرەدى. كەرىسىنشە بولاندا، ەگەر ئوزىنىڭ جەكە مۇددەسىن عانا كوزدەپ، اعىمعا قارسى جۇرەمىن دەپ قاسارىسسا، وندا ونىڭ ناتيجەسى وزگەگە زياندى، وزىنە دە پايداسىز بولىپ شىعادى. ۇلى بريتانيانىڭ «گۇارديان گازەتىنىڭ» ئداپ باسىپ اتاپ كورسەتكەنىندەي: جۇڭگومەن ساۋدا شايقاسى امەريكا قۇراما شتاتتارىنىڭ دەرلىك ئار سالاسىنا زيان جەتكىزدى، دەرلىك ەشقاندداي جەڭىستىك الۇشى بولمادى. كەدەن باجىسىن ۇستەمەلەپ ساۋ استە "ساتى" قويۇ ەمەس، "تاس لاقترۇ" سانالادى. ۇاقىتتىڭ وتۇىمەن دۇنيە ئجۇزى حالقى بولسىن، الده امەريكا قۇراما شتاتتارى حالقى بولسىن، بارلىعى دا بۇل ئتۇيىندى ونان ارى ايقىن تانىپ كەلەدى.

(شينحۇا اگەنتتىگىنىڭ 6 ـ ايدىڭ 8 ـ كۇنى بەيجىڭنەن بەرگەن حابارى)

مەكەن ـ جايىمىز: ئۇرىمجى قالاسى ياڭزىجياڭ كوشەسى 1 ـ ئنومىرلى اۇلا، پوچتا ئنومىرى: 830051، E-mail: hwtlz@xjdaily.com، فاكس: 5593305 ايلىق باعاسى 19 يۇان، جىلدىق باعاسى 228 يۇان